



DRIEMAANDELIJKS KONTAKTBLAD VAN DE
HEEMKUNDIGE KRING ' NORBERT DE VRIJTER '

Derde jaargang nr.10. juni 1985.

Verantwoordelijke Uitgever :

" Norbert de Vrijter " v.z.w.

P.a. Jos Aerts, Boskant 17 2418 LILLE

Heemkundige Kring

" Norbert de Vrijter " v.z.w.

Lokaal: ' Hof d'Intere '

Pastorijstraat 2

2152 WECHELDERZANDE

Rek.nr.954-7353871-55



VERSLAG ALGEMENE VERGADERING

Op vrijdag 11 maart ging de jaarlijkse algemene vergadering van onze kring door in de cafetaria van het Rust- en Verzorgingstehuis Lindelo.

Na het voorlezen van de voorbije activiteiten en verwezenlijkingen door onze kring in het voorbije werkjaar, werd de kastoestand onder oogschouw genomen, welke meer dan bevredigend mag genoemd worden. Voor het drukken van ons jaarboek 1985 zien wij dan ook geen enkel financieel probleem.

Wetenswaardig was ook het ledenaantal. Op dit ogenblik telt onze kring 304 leden.

Hoogtepunt van de avond was de aangekondigde lezing door Dr.Jan Goris, stadsarchivaris van Herentals, over "Heksenprocessen in de Kempen van de 14de eeuw tot heden". Een boeiende titel voor een nog boeiendere uiteenzetting. We hoorden over gevallen van hekserij te Wechelderzande en te Poederlee, Westerloo, Turnhout en nog vele andere ons bekende plaatsen. Hoofdbrok van deze lezing vormde het proces van een tachtigjarige vrouw, beschuldigd van hekserij te Kasterlee. Op haast ongelooflijke wijze zijn de gruwelijke details van haar martelingen bewaard gebleven; ook de wijze waarop tenslotte deze arme vrouw bezweek: de schepenen of scherprechters dwongen haar tot het drinken

van hete koeienurine!

Al bij al dus een verrassend interessante lezing, waarop we echter slechts vierentwintig geïnteresseerde toehoorders mochten begroeten, naar onze mening toch wel een te klein aantal voor zulk boeiend onderwerp en gerenormeerde spreker.

INLICHTINGEN GEVRAAGD OVER VOLGENDE PERSONEN

Volgende personen stortten geld op onze rekening om een van onze publikaties toegezonden te krijgen. Deze mensen vergaten echter hun adres op het stortingsformulier te vermelden. Kan iemand ons inlichtingen bezorgen over deze personen, zodat wij hen het gevraagde kunnen toezenden?

SWEEFVELT JOS

VAN GASTMANS JAN

Indien een van deze mensen U bekend voorkomt, gelieve dan een seintje te geven per brief of per telefoon of via een van onze bestuursleden aan JOS WILLEMS, HEIEND 7 te 2418 LILLE, tel. 55 73 57. Natuurlijk met de grootste dank van onzentwege!

RESTAURATIEPROJEKT “ DE SLAGMOLEN “ TE LILLE

Met de medewerking van de familie Goossens en de v.z.w. Levende Molens, zette onze Heemkundige Kring een projekt op stapel dat - als alles meezit - van start gaat in oktober van dit jaar. Het betreft inderdaad de restauratie van de slagmolen of olierosmolen in de Broekzijstraat te 2418 Lille, waarvan de geschiedenis teruggaat tot in 1465 (!) en welke - naar wij uit officiële en betrouwbare bronnen vernomen hebben – de enige nog bestaande olierosmolen in België is. De bedoeling van de restauratie is duidelijk: dit hele indrukwekkend staaltje van vroeger menselijk vernuft en kunnen terug in werking stellen en openstellen voor het publiek, waarmee wij dit, ook toeristisch, unicum voor het nageslacht zullen bewaren. Wij kunnen er alleen maar trots op zijn dat deze laatste olierosmolen op Grootlijs grondgebied staat.

Dit projekt zal natuurlijk een bom geld kosten en daarom mag U komende maanden beslist enkele activiteiten van onzentwege verwachten om zaad in het bakje te krijgen om dit projekt tot een goed einde te kunnen brengen. Wij hopen dus op de financiële steun van U en van gans de grootlijs bevolking om dit pareltje van technisch kunnen te kunnen restaureren !! Bovendien zal de restauratie gebeuren onder bevoegd toezicht en met de hulp van vrijwilligers. Wie een handje wil toesteken tijdens de restauratiewerken mag contact opnemen met een van de bestuursleden.

Meer nieuws hierover in volgend kontaktblad I

INHULDIGING ACHTZALIGHEDENPAD

Op woensdag 24 april jongstleden wist de Heemkundige Kring ' Norbert de Vrijter ' zich op positieve wijze weer in het nieuws te werken.

Die dag werd door heel wat personaliteiten, waaronder de heer gouverneur Kinsbergen, het toeristisch fietspad ' Het Achtzalighedenpad ' ingereden. Onze Heemkundige Kring zorgde voor een gepast onthaal rondom de Achtzalighedenboom, waar de genodigden een rustpauze hielden om deze merkwaardige boom te kunnen bewonderen. Het was hier dat onze " heksen" Yvonne Boeckx, Bie Laenen en Greet Van den Bosch in Kempische streeklederdracht de meer dan honderd fietsers een deugd-doend" heksendrankje " aanboden, terwijl volkszangers Mandus en Lena een gesmaake bloemlezing brachten van hun liedjes repertoire. Dat ons drankje zeer cieerd werd, bewijst wel het feit dat onze meisjes echt bestormd werden en hun drankje "op nen hik en nen flik uitverkocht was".

Van heel deze bedoening maakte de B.R.T.-filmploeg opnamen waarvan enkele flitsen reeds te zien waren in het programma ' Boeketje Vlaanderen ' van zaterdag 18 mei jongstleden.

GENEALOGISCHE OPZOEKINGEN

Genealogie of stamboomkunde is een tak van de geschiedenis die de laatste jaren als hobby zeer populair geworden is. Ten behoeve van de mensen die zich met het opzoeken van een familiestamboom bezighouden, en meer bepaald voor diegenen die hun familiewortels te Gierle moeten terugzoeken, is ons bestuurslid Karel Neefs bezig met de samenstelling van al de gezinnen die te Gierle gewoond hebben tussen rond 1500 en 1795, dit aan de hand van de parochieregisters van deze gemeente. Dit veronderstelt het maken van duizenden fiches, maar wij mogen verklappen dat dit werk uitstekend opschiet en dat wij tegen het einde van dit jaar het resultaat van dit monnikenwerk mogen verwachten.

Voor de deelgemeente Lille is dit werk trouwens reeds enkele jaren geleden al gebeurd en bevindt een exemplaar van dit werk zich op het gemeentehuis van Lille.

SCHENKINGEN

Wij mochten weer enkele schenkingen ontvangen, welke met dank aanvaard worden, vanwege de Zusters van de Christelijke Scholen van Lille (oude boeken en wenskaarten) en E.h. Jean Nulens, onderpastoor te Lille (geschiedkundig werk over Borsbeek, oude valva).

MEIBOOMPLANTING

Ook deze maal stond de Heemkundige Kring 'Norbert de Vrijter' mee in voor de jaarlijkse meiboomplanting in het Verzorgingstehuis Lindelo. Bedoeling was voor de bewoners van dit tehuis een aangename dag te bezorgen en ondanks de korte voorbereidingsperiode en de minder goede weersomstandigheden zijn wij daar toch zeker in geslaagd.

Die dinsdag 1 mei trok vanaf twee uur een kleine optocht door de straten van de deelgemeente Lille. Achter de meiboom, bezorgd door boswachter Emiel Peeters en door de diensten van het gemeentebestuur ter plaatse gebracht, defileerden achter-eenvolgens volgende groepen: de Sint-Sebastiaansgilde van Lille, de ploeg van het Lilse gehucht "de Housse" als bierdragers met het meibiervat, de Sint-Sebastiaansgilde van Herentals, Mandus en Lena en tenslotte vele bewoners en sympathisanten van Lindelo.

Tijdens het versieren van de meiboom door de bejaarden en de kinderen brachten Mandus en Lena enerzijds en de muziekgroep van de Herentalse gilde anderzijds onvervalste Kempense volksmuziek.

Om drie uur stipt werd door de Housseploeg op plechtige wijze de meiboom rechtgezet onder begeleiding van Vlaamse moezelzakmuziek. Daarna brachten beide gilden een serie Kempense volksdansen, waarin ook de aanwezigen werden betrokken.

Om vijf uur werd de aanwezigen een Kempische koffietafel aangeboden. Een geslaagde namiddag dus, aan het commentaar van de aanwezigen te horen.

Volgend jaar hoopt de Heemkundige Kring meer het dorp bij deze viering te betrekken, te meer daar in de gemeentearchieven vermeld staat dat reeds in 1641 door de jonge mensen van Lille de meiboom werd geplant. Terug aanknopen met deze aloude traditie zou een mooi initiatief zijn, dat - wie weet? - misschien ook in Gierle, Poederlee en Wechelderzande niet zou misstaan. Er worden in elk geval plannen gemaakt.

- - - - -

HEEMKUNDIGE BIJDRAGEN NR. 12

BRANDBESTRIJDING EN BRANDBEVEILIGING TE WECHELDERZANDE OMSTREEKS

HONDERDVIJFTIG JAAR GELEDEN.

Door de eeuwen heen heeft een dorpsgemeenschap zich steeds moeten wapenen tegen allerlei onheil en tegenslagen die steevast het veilige dorpsleven belaagden: inkwartiering, opeisingen of plunderingen door soldaten (zowel vriend als vijand); dodelijke epidemische ziekten zoals de pest, waarvan de laatste epidemie plaatsgreep in 1667-1668, cholera en griep. Daarenboven konden natuurlijke rampen zoals droogte, wateroverlast, storm en onweders en ook brand onverwacht toeslaan in het toch al harde leven hier in de Kempen. Van die goeie oude tijd gesproken ...

Toch probeerde de kleine dorpsgemeenschap met haar nochtans zeer beperkte middelen - de financiële middelen werden dan nog sterk afgeroomd door de centrale overheid opgelegde zware belastingen - al deze ellende te weren, wat gebeurde met wisselend succes.

Vooraf wat de voorkoming van brand betrof, werden door de gemeentelijke overheid door de eeuwen heen strenge maatregelen getroffen. Jammer genoeg ontbrak het haar meestal - zoals gezegd – aan voldoende gelden om doeltreffend brandweermateriaal aan te kopen.

Wat dat betreft, konden wij over het Wechelderzande van honderdvijftig jaar geleden heel wat interessante gegevens uit de archieven opdiepen.

Wechelderzande telde toendertijd, meer precies op 4 april 1824, 420 inwoners en mocht die tijd als een "arme" gemeente bestempeld worden. " Wechel : grote landen, hoge schuren maar niks om binnen te vuren (voeren) " was indertijd zeker geen loze spotrijm ! (1). Hoe wapende nu dat kleine Wechelderzande zich nu tegen het brandgevaar?

In een rondschrijven. van 13 februari 1823 informeerde de provinciegouverneur naar de middelen van brandbestrijding in de dorpen en wees erop dat elk dorp zich moest voorzien van een brandspuit, in zoverre dat natuurlijk mogelijk of wenselijk was (2).

Burgemeester Smans van Wechelderzande antwoordde dat er voldoende brandhaken in de gemeente aanwezig waren, maar dat de aankoop van een brandspuit niet binnen

de mogelijkheden van de gemeentekas lag en dat hier nooit of zelden van een brandspuit gebruik zou kunnen gemaakt worden aangezien de woningen ver van elkaar verspreid lagen zodat te veel tijd zou verstrijken eer de brandspuit bij een eventuele brand ter plaatse was. Vijf brandhaken waren voor de brandbestrijding voldoende en een brandspuit was niet nodig, oordeelden de burgemeester en de gemeenteraad.

Bedoelde brandhaken waren lange houten staken met aan het uiteinde een ijzeren haak met weerhaak. Deze werden vooral gebruikt om het brandend stro van de daken te verwijderen. Inderdaad vormde het brandend stro van een dak het grootste gevaar voor het overwaaien van brand naar andere nabijgelegen gebouwen.

In bovengemelde brief drong de provinciegouverneur aan op het bepalen van maatregelen ter voorkoming van brand.

Op 17 augustus 1824 keurde de gemeenteraad van Wechelderzande een reglement goed dat de moeite waard is om te overlopen:

Artikel 1: Geen vuur zal mogen gestokt (gestookt) worden dan in de daar toebekeuame stookplaatsen of schouwen, gemetselt van kalk en steen en opgetrokken boven de daken ten minsten een elle (3).

Artikel 2: In de schouwen zullen geene houten balken of ribben mogen in gemetselt worden, alwaar die ook bekleet met blek, eyser ofte andere metalen.

Artikel 3: Geen gebouw of schouwen zullen mogen worden opgebouwen ofte veranderd, dan naar voorafgaande inspectie en goedgekeurd door den officier van politie.

Artikel 4: De schoorsteen vegers zullen geen schoorsteenen, welke niet overeenkomstig de bepalingen, vervat in het brand reglement, zijn gemaakt, vermogen te vegen maar daar van aanstonds kennis moeten geven aan den beambten gelast met de politie, gelijk ook de timmerlieden of metselaers geene schoorsteen, strijdig met de boven staande bepalingen zullen mogen vervaardigen.

Artikel 5: De ingezetenen zijn verpligt tot het schoonhouden en doen vegen der stookplaatsen, ten minsten twee maal in het jaar en dit op de daar toe door het plaatselijk bestuur zullende bepaald worden tijdstip. Zij zullen ook gehouden zijn tot het in goeden staat houden der stookplaatsen.

Artikel 6: Niemand mag maaken af doen maken eenige koets- af wagenhuysen, hooy- af strooy zolders, stallen voor paarden, koebeesten, schaepen af ander vee zonder schriftelijk consent van het plaatselijk bestuur.

Artikel 7: Geen brandstoffen als kolen, hout, enz. zullen mogen gelijd worden, dan op den afstand van ten miensten een half elle van de schouwpijpen.

Artikel 8: Niemand zal magen eenige gedoofde kolen vermogen te leggen af te houden in tonnen, manden af dergelijke, maar zal een ider verplicht wezen ter berging van de zelve te gebruyken steenen, koipere, eyseren af diergelijke potten van harde stoffen met deksels van diergelijke materien.

Artikel 9: Het is verboden vuurpijlen of eenig ander vuurwerk af te steken af te schieten met geweren, pistolen e(tceter)a zonder voorafgaande consent van den burgemeester af schepen, belast met de politie: behalven de aanslaging der werkstukken zullen de overtredersdaar en boven noch gestraft kunnen worden met eene boete van f.0,47 tot f.2,36 (47 cent tot 2 gulden 36 cent) (4).

Artikel 10 : Het is verboden te vlassen of hekelen bij ontsteken licht, des s'avonds naar negen uren en des smorgens voor vijf uren; ook om in de hekelhuysen of andere plaasten waar vlas ligt ander licht te gebruiken dan in eenen besloten lanteren; als mede om op eenige zolders, achterkamers of agterhuysen te hekelen.

Alle overtreders aan de voorgemelde artikels zullen vervallen in eene boete van een tot drij guldens en bij onvermogen gestraft warden met eene gevangnisse van eenen tot drij dagen.

Het is duidelijk dat deze tien artikels voor het grootste deel zijn opgesteld daar de centrale overheid te 's Gravenhage (Den Haag): ons land hoorde toen immers met het huidige Nederland tot het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Opmerkelijk is dat vele van deze artikels heden nog van kracht blijken te zijn, bijvoorbeeld artikel 3, 5, en de jeugd zal bij het "schieten" bij een huwelijk beslist herinnerd worden aan het negende artikel van dit reglement !

De volgende drie artikels van dit reglement handelen over de beschikbaarheid van de brandblusmiddelen. Deze artikels werden duidelijk opgesteld daar de gemeente zelf, in tegenstelling tot bovenstaande artikels die handelen over het voorkomen van brand.

We vervolgen:

TWEEDE AFDEELING.

Voorzorgen tot het in bekwaame staat stellen der middelen benoodigd tot blussing van den brand.

Artikel 11 : De blusmiddelen zullen in bewarenissen blijven bij de Rot-Meesters van ider sectie.

Artikel 12 : De ambtenaars gelast met de politie, is gelast van swinters te zorgen dat dat (sic) de burne putten (waterputten) open gehouden worden, en dat er des noodig in de gragte openingen gemaakt worden opdat men in geval van braand, daar daar water zoude kunnen halen.

Artikel 13 : Hij is gelast insgelijkx van twee maal s'jaars de brand haken te visiteren en ingeval van te doene reparatie daar van raport te maaken aan het gemeente bestuur.

Artikel 11 behoeft hier wel enige bijkomende uitleg. Reeds van oudsher werden in de dorpen, in navolging van de steden, burgerwachten ingesteld om have en goed vooral 's nachts te bewaken en eventueel te verdedigen. Deze bestond uit alle volwassen mannen die per wijk werden ingedeeld in zogenaamde "rotten". Deze rotten stonden onder bevel van een "rotmeester" of hoofdman van elke wijk.(5).

De zes volgende artikels van het reglement duiden aan hoe en door wie er moest gehandeld worden in geval van brand:

DERDE AFDEELING.

Artikel 14 : Wanneer er brand ontstaat, zullen de inwoners, zoo haast zij daarvan onderrigt zijn, zig ter plaatse van den brand moeten begeven op eene boete van f.0,75 cents tot f.2,00. Die gene welke karre en paard hebben, zullen op bevel van den schepen, belast met de politie, of van een der brandmeesters de zelve moeten zenden tot aanvoer van water, op eene boete van drie gulden.

Artikel 15 : Zo wanneer den brand bij nacht of bij donkere weder komt te ontsteken, zullen alle ingezetenen, daar omtrent woonende, ligt voor hunne venster steilen, op eene boete van f.0,75 tot f.2,00 gulden.

Artikel 16 : De thien naarste gebuuren van het huis langst bijde kanten alwaar den brand aanstaande is, zullen aan hunne deuren moeten plaatsen kuipen of vaten en die gestadig vol water houden op eene boete van drie gulden.

Artikel 17: Allen inwoonder zal gehouden zijn, zoo haast hij brand zal zien, de plaats doorloopen en roepen Brand en de plaats aan te wijzen daar hij ontstaan is.

Artikel 18: Een iegelijk zal moeten gehoorzamen in geval van brand aan de bevelen der overheid, gelast met de politie die de plaats van brandmeester zal waar nemen op eene boete van f.1,00 tot f.3,00 guldens, en bij onvermogen tot eene gevangenis van eenen dag.

Artikel 19: Het tegenwoordig zal overgezonden worden aan H(eer) G(ouverneur) (van de) P(rovincie) A(ntwerpen), Heren de Gedeputeerde Staten der provincie, Ten einde goedgekeurd en uytvoerbaar verklaart te worden.

Te Wechelderzanden den 17 augusty 1824.

Was geteekend : de Heeren Smans, burgemeester, Cloots schepen, Mercelis, Stevens, Broeckx en Smolderen, leden van den Raad.(6).

Tot zover het door de gemeenteraad opgestelde brandweerreglement, dat inderdaad door de provinciale overheid werd goedgekeurd.

Jammer genoeg was er - zoals steeds bij reglementen en wetten - duidelijk een onderscheid tussen de theorie en de praktijk. Ondanks .de streng voorgeschreven maatregelen gebeurde het toch geregeld dat te Wechelderzande een huis de prooi werd der vlammen.

Soortgelijke maatregelen werden ook genomen in andere omliggende dorpen en ook.soortgelijke situaties kwamen er voor, zodat wij op dit gebied dit brandweerreglement van Wechelderzande als voorbeeld mogen beschouwen van wat er ook in de andere omliggende gemeenten gebeurde.

De maatregelen die aldus getroffen werden, bleken inderdaad niet voldoende en daarom werd na lange tegenstand - vooral omwille van de zware kosten - in vele dorpen een brandspuit aangekocht. Zo gebeur.de dit te Lille op 22 mei 1852 en te Tielen in 1853 (7). Of ook Wechelderzande overging tot de koop van een brandspuit hebben wij nog niet kunnen achterhalen. Ook hier zal verder onderzoek nog heel wat interessante gegevens aan het licht brengen.

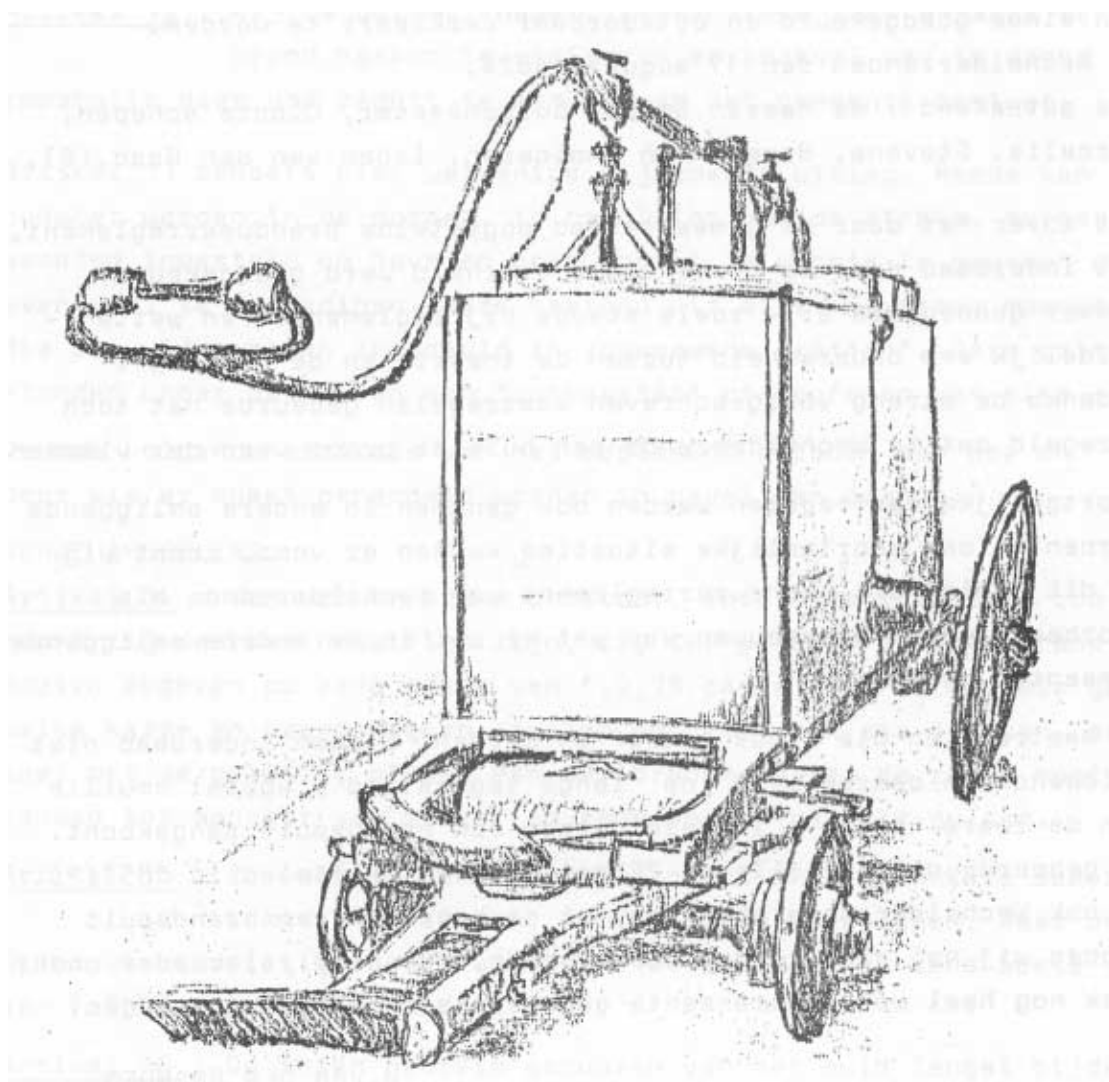
W.VAN DEN BRANDEN

VOETNOTEN.

(1) Gemeentehuis Lille, Verslagen van de gemeenteraad Wechelderzande, 1824.

(2) Gemeentehuis Lille, Register der besluiten der gemeente Wechelderzande 1818-1829.

- (3) Een elle (oude lengtemaat) kwam overeen met ongeveer 1 meter.
- (4) Het betreft hier wel degelijk de Nederlandse gulden. Naast het Nederlandse muntstelsel sinds 1815 en tot 1830 rekende men hier van oudsher met de Brabantse gulden, onderverdeeld in 20 stuivers. Beide muntstelsels werden in 1831 vervangen door het huidige Belgische muntstelsel.
- (5) Zie onderandere hiervoor R.A.A.-G.A.Lille, Reeks I nr.(65) : reglement van de burgerwacht.
- (6) Gemeentehuis Lille, register der besluiten der gemeente Wechelderzande 1818-1829.
- (7) J.AERTS en J.WILLEMS, Lille het Croatendorp, Lille, 1981, blz.440.
A.KOVEN, Tielen mijne vriend, Kasterlee, 1980, blz.373.



*Brandspuit, te bezichtigen in het museum 'Brouwershuis'
te Antwerpen (Adriaan Brouwerstraat 20).
(Potloodtekening door Michaël Van den Branden)*